

Gezondheidsmonitor stad Antwerpen 2017

Hoofdstuk 2 Bevolking en socio-economische situatie

Opdrachtgever

Stad Antwerpen / Samen Leven

Uitvoerder

Stad Antwerpen / Studiedienst / Jerry Ruys

Verantwoordelijke uitgever

Stad Antwerpen / Studiedienst

Datum

14/06/2017

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
2 Bevolking en socio-economische situatie	3
2.1 Bevolkingsevolutie.....	3
2.2 Demografische kenmerken	4
2.2.1 Leeftijdsstructuur	4
2.2.2 Etnische herkomst	9
2.2.3 Huishoudenstructuur.....	13
2.3 Socio-economische positie	14
2.3.1 Inkomen	14
2.3.2 Arbeidsmarkt	15
2.3.3 Kansarmoede-index	16
Lijst van tabellen	17
Lijst van grafieken	17
Lijst van figuren.....	17

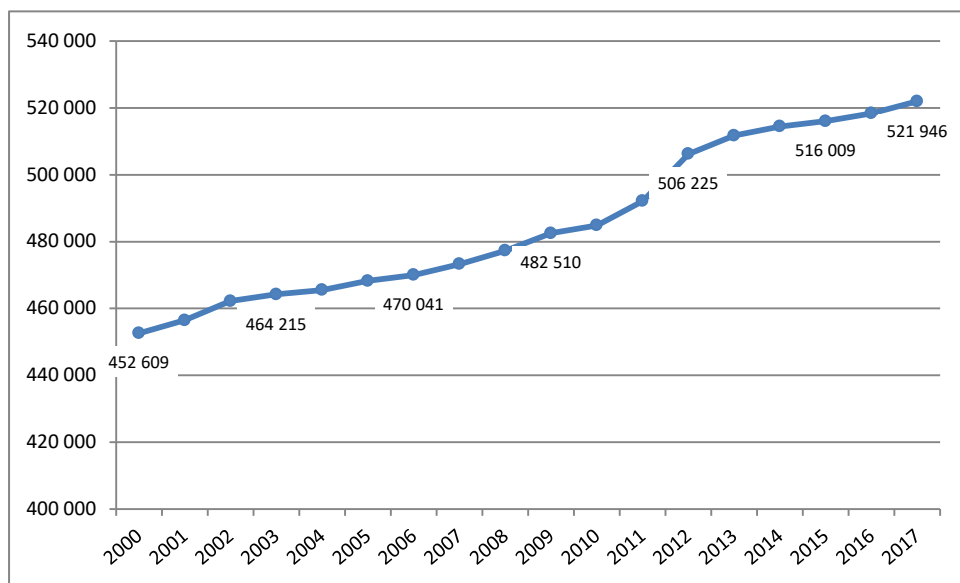
2 Bevolking en socio-economische situatie

Alvorens een overzicht te geven van de trends inzake gezondheid en gezondheidszorg, is het belangrijk een korte schets te geven van de demografische en sociale kenmerken van de Antwerpse bevolking. In eerste instantie doen we dit omdat dit standaard belangrijke contextgegevens zijn bij ieder thema. Aan de andere kant vertonen een aantal van deze kenmerken ook (een al dan niet direct) verband met gezondheidsfactoren. Zo zal de mate van gezondheid samenhangen met de leeftijdsstructuur van de bevolking, zo zullen specifieke groepen binnen de samenleving te maken hebben met specifieke gezondheidsproblemen (of eventueel –kansen) en hangt de toegankelijkheid van de gezondheidszorg vaak ook samen met een aantal socio-economische en culturele kenmerken.

2.1 Bevolkingsevolutie

In Antwerpen bedraagt het aantal inwoners anno 2017 meer dan 521.000. Sinds 2000 is het bevolkingsaantal in stijgende lijn. De toename van de bevolking heeft te maken met een geboorteoverschot en een positief migratiesaldo. Deze toename zal hoogst waarschijnlijk blijven aanhouden.

Grafiek 1 Evolutie aantal inwoners 2000-2014 in stad Antwerpen

Bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking 2000-2017

Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

2.2 Demografische kenmerken

2.2.1 Leeftijdsstructuur

De leeftijdspiramide van de stad Antwerpen leert ons dat Antwerpen naast een relatief oudere bevolking **relatief veel jongeren** telt. Waar in Vlaanderen de leeftijdspiramide gedomineerd wordt door veertigers en vijftigers, zijn in Antwerpen vooral twintigers, dertigers en jonge kinderen sterk vertegenwoordigd. Dit heeft voornamelijk te maken met het feit dat steden zoals Antwerpen een sterke aantrekkingskracht uitoefenen op twintigers en allochtonen, die vaak een jong profiel hebben. De reden waarom kinderen sterk vertegenwoordigd zijn heeft voornamelijk te maken met een toenemend aantal geboorten (zie verder).

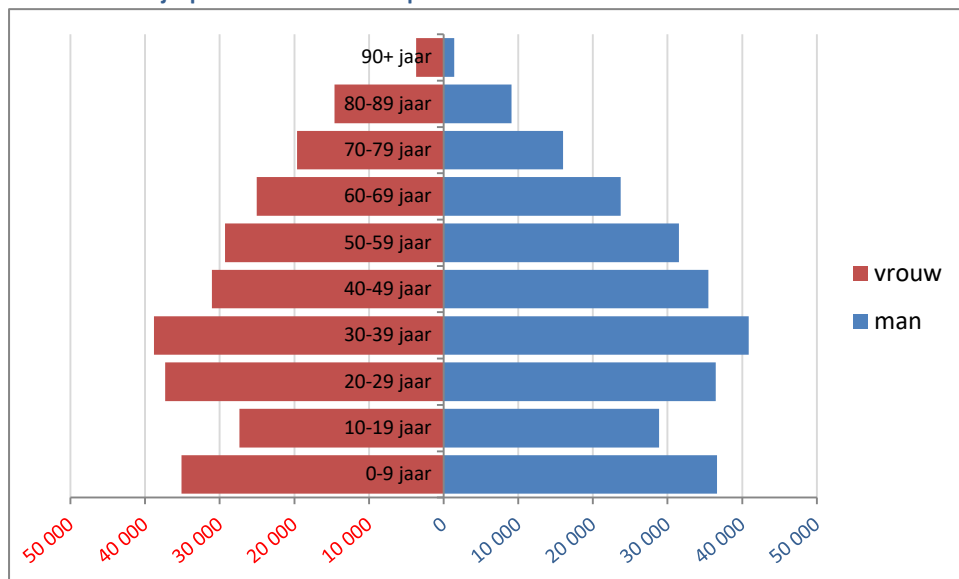
In grafiek 4 zien we dat in Antwerpen de jongeren (-20 jaar) het sterkst toenemen van alle leeftijdsgroepen. Wegens hun sterke stijging neemt hun aandeel in de bevolking sterk toe. De ouderen kennen tussen 2000 en 2003 een afname en een stagnatie in de periode erna. Deze evolutie maakt dat het aandeel van deze groep in de Antwerpse bevolking afneemt. We moeten echter oppassen met op basis van dit cijfer te concluderen dat de vergrijzing stopt in Antwerpen. De afname van de 60+'ers heeft voornamelijk te maken met een afname van het aantal zestigers en zeventigers. De 80+'ers kenden het afgelopen decennium wel een relatief sterke toename. Die toename stagneert sinds 2013. Anderzijds tonen de prognoses aan dat het aantal 60+'ers in de toekomst terug zal toenemen. Door het feit echter dat vooral jongeren sterk zullen toenemen in de toekomst zal het relatief aandeel van de ouderen naar alle waarschijnlijkheid wel blijven afnemen.

Geografisch gezien zijn **jongeren** sterk geconcentreerd in de 19e-eeuwse gordel: Antwerpen Noord en Borgerhout Intra Muros. Daarnaast zijn ze ook sterk vertegenwoordigd op het Kiel en het grensgebied Hoboken Noord en Wilrijk, Luchtbal, de kanaalzone (deel van Deurne Noord en Merksem Zuid), Haringrode en de buurt rond het stadspark. Jongeren vinden we betrekkelijk weinig terug in het gebied tussen de Leien en de Schelde.

Ouderen zijn dan weer sterk geconcentreerd in Berchem Extra Muros, Wilrijk, Borgerhout Extra Muros, Deurne Zuid en Deurne Oost, Merksem Noord en Linkeroever. In de 19e-eeuwse gordel, Haringrode, de buurt rond het stadspark en de Kanaalzone komt deze groep relatief weinig voor.

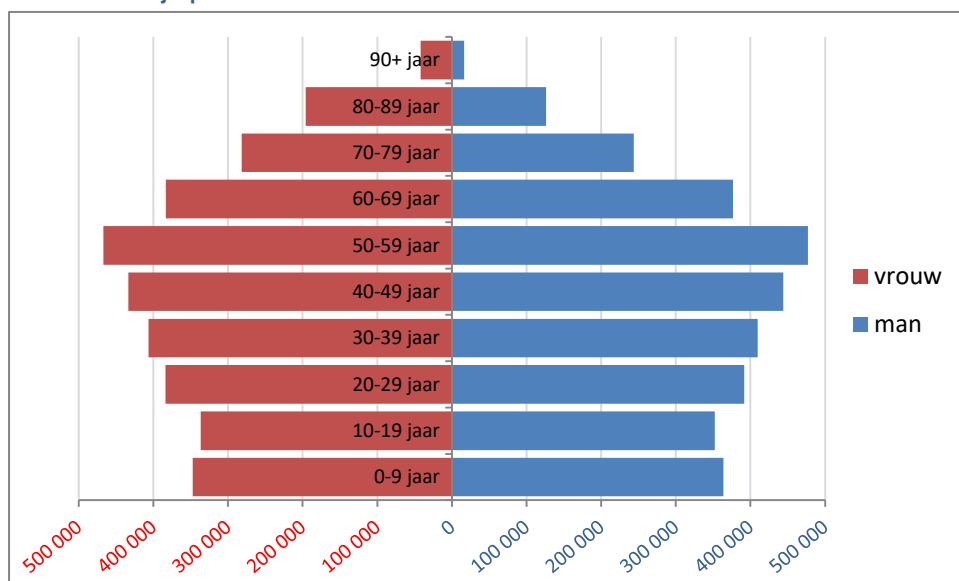
Grafiek 2 Leeftijdspiramide stad Antwerpen

Bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking 2017

Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

Grafiek 3 Leeftijdspiramide Vlaams Gewest

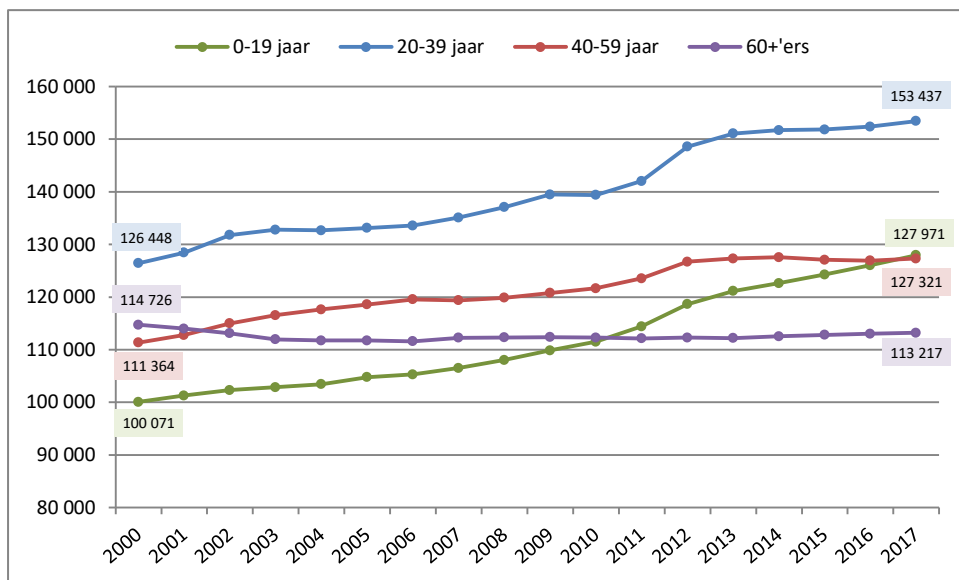

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische informatie 2016

Bewerkingen door Studiedienst van de Vlaamse Regering en Stad Antwerpen, Studiedienst

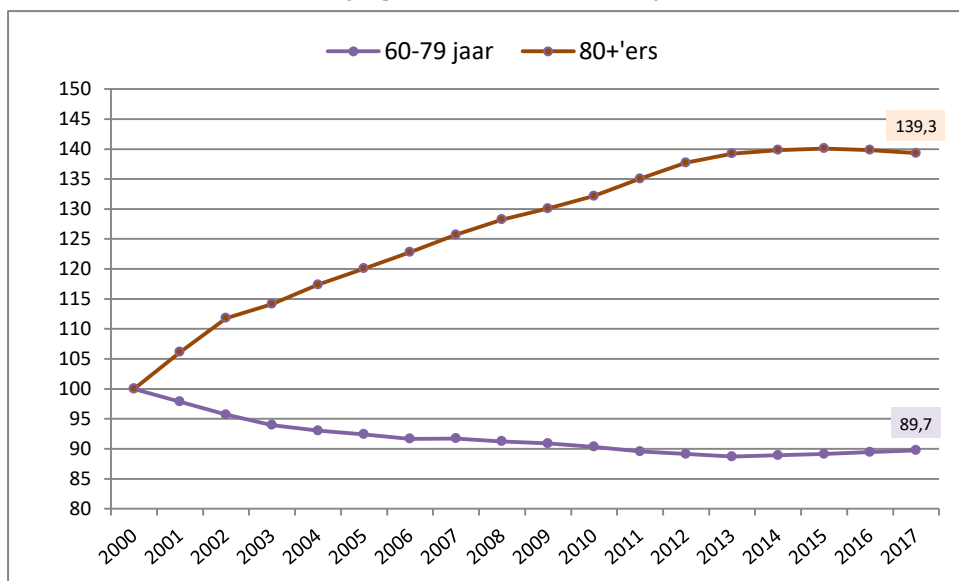
Grafiek 4 Evolutie leeftijdsgroepen stad Antwerpen

Bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking 2000-2017

Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

Grafiek 5 Index evolutie 60-tot 79-jarigen en 80+'ers stad Antwerpen

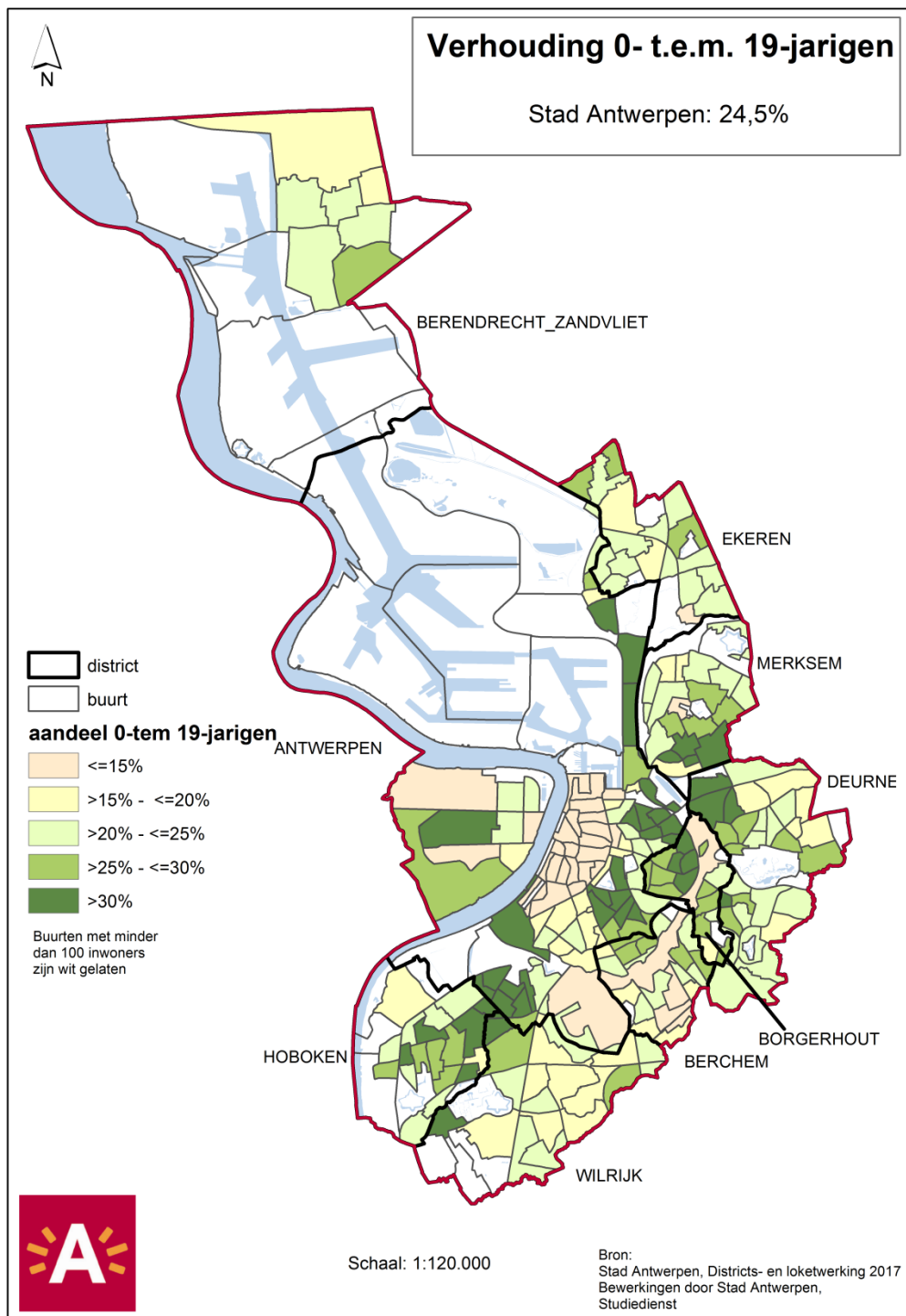

Bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking 2000-2017

Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

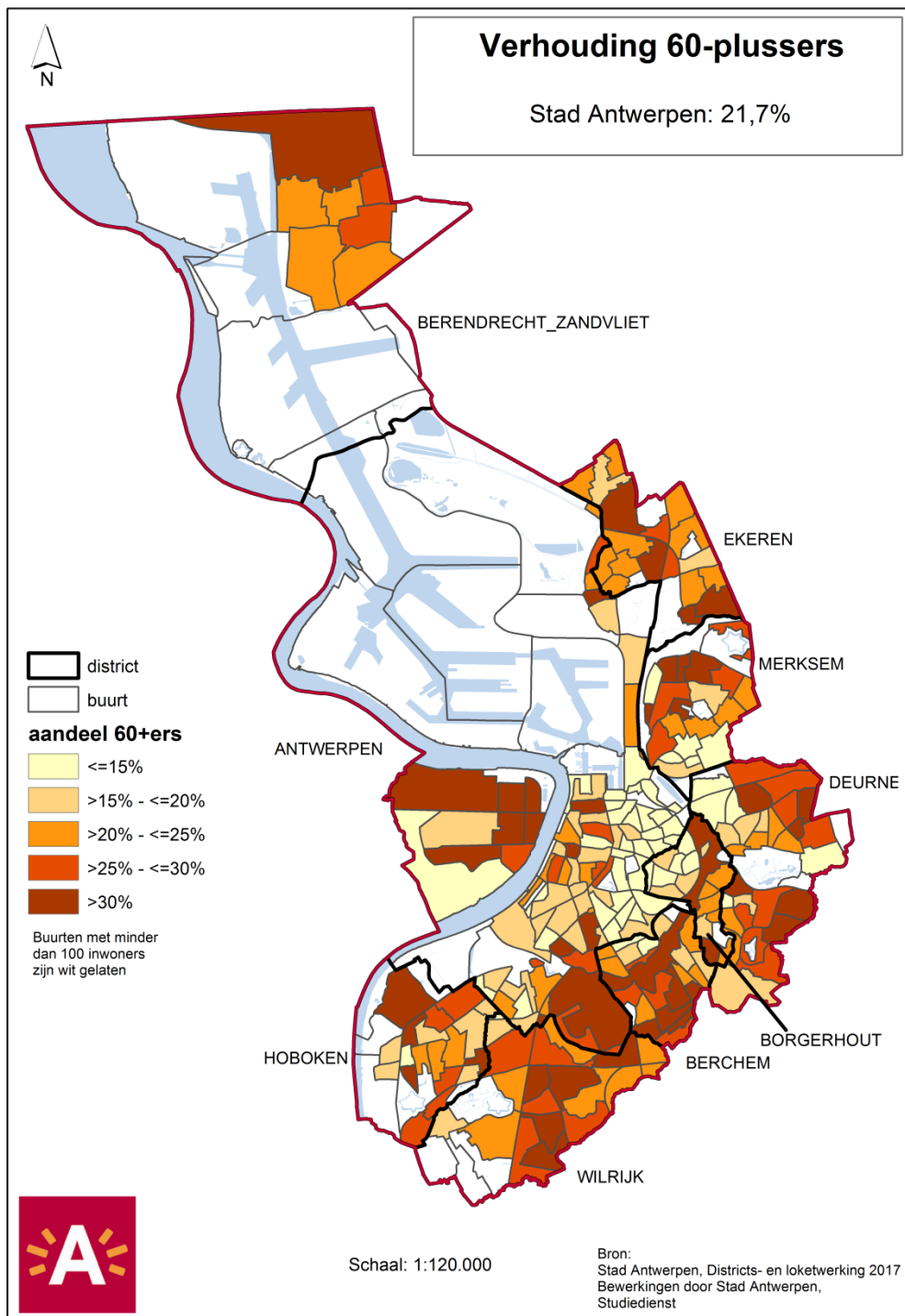

Figuur 1 Verhouding 0 t.e.m. 19-jarigen in stad Antwerpen

Figuur 2 Verhouding 60-plussers in stad Antwerpen

2.2.2 Etnische herkomst

In vergelijking met Vlaanderen telt Antwerpen **relatief veel inwoners met een vreemde nationaliteit** (20%), waaronder een hoog aandeel niet-Europeanen. Voor de vergelijking met Vlaanderen en de andere centrumsteden maken we gebruik van de nationaliteit. Antwerpen heeft veruit het grootste aandeel in inwoners met een vreemde nationaliteit van alle Vlaamse centrumsteden.

Een groot aantal allochtonen in Antwerpen verkreeg de Belgische nationaliteit. Daarom is nationaliteit geen goede indicator om een juist beeld te geven van de etnisch-culturele diversiteit. Voor de Antwerpse cijfers die we in tabel 1 presenteren tellen we bij de inwoners met een vreemde nationaliteit de zogenaamde nieuwe Belgen én de Belgen die kind zijn van een ouder die wel met een niet-Belgische nationaliteit is geboren. Kinderen in een gemengd huwelijk (autochtoon-allochtoon) krijgen de herkomstnationaliteit van de referentiepersoon (gezinshoofd). Op deze manier stijgt het aantal allochtonen tot voorbij 250.000, oftewel 48% van de Antwerpse bevolking. Binnen de groep allochtonen maken inwoners met een niet EU-herkomst de grootste groep uit. Zij vertegenwoordigen 34% van de totale bevolking. Een groot deel van deze niet-EU'ers komt uit Marokko, al is het zo dat andere herkomstgroepen steeds meer aan belang winnen.

Het grootste **aandeel** van allochtonen vinden we in het gebied **binnen de ring**. Vooral in de 19e-eeuwse gordel (Antwerpen Noord, Borgerhout Intra Muros en Berchem Intra Muros), de sociale huisvestingswijken, de kanaalzone en Haringrode-Zurenborg vinden we aandelen van meer dan 50% per buurt. In Antwerpen Noord, Borgerhout Intra Muros, Kiel, Luchtbal, delen van Linkeroever en de kanaalzone valt vooral de concentratie niet-EU'ers op.

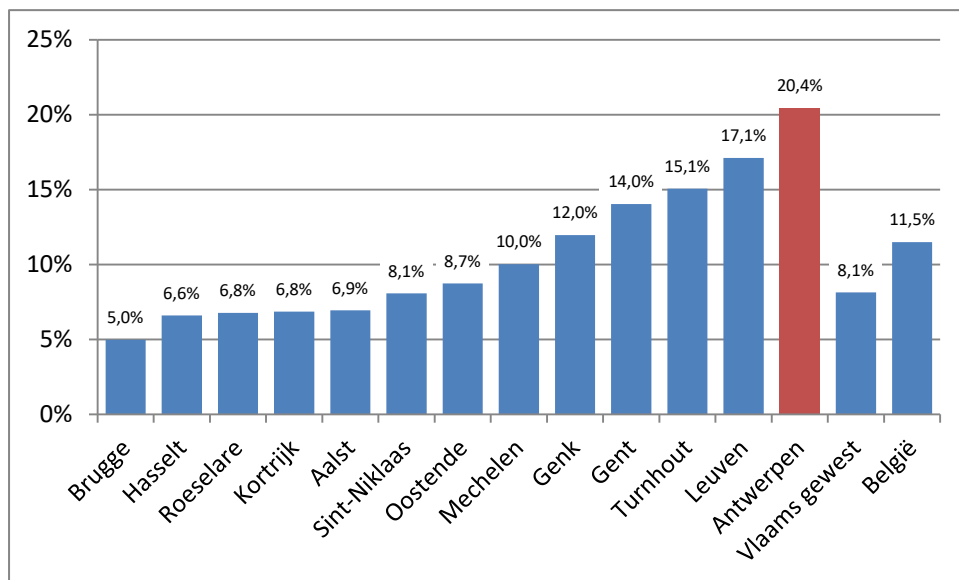
De **toenemende etnisch-culturele diversiteit** is ook in de gezondheidszorg een belangrijk gegeven. Uit onderzoek blijkt dat de etnisch-culturele achtergrond verband houdt met de gezondheidssituatie, gezondheidsgedrag en gebruik van de gezondheidszorg¹. Uit de nationale gezondheidsenquêtes, uitgevoerd in 1997, 2001, 2004, 2008 en 2013 blijkt dat respondenten met een Marokkaanse of Turkse achtergrond een slechtere perceptie hebben van hun gezondheid dan autochtonen en vaak ook te kampen hebben met een aantal specifieke fysische en psychische problemen. Anderzijds geraken deze groepen moeilijker tot bij de preventieve hulpverlening en doen ze in iets mindere mate beroep op de conventionele eerstelijnszorg. Toch moet men opletten met ongenueanceerde conclusies: de etnisch-culturele achtergrond hangt ook samen met de sociaal-economische situatie, die ook voor een groot deel verschillen in de gezondheidssituatie verklaart². Waar mogelijk zal in de verdere analyse rond gezondheid en gezondheidszorg ook etnisch-culturele herkomst als achtergrondvariabele meegenomen worden. Een aantal van bovenstaande bevindingen zullen we ook toetsen door middel van analyse van de resultaten van de Antwerpse gezondheidsenquête van 2016 (zie volgende hoofdstukken).

¹ Levecque, K., Lodewyckx, I., Van den Eeden, S. (2006), *Gezondheid en gezondheidszorg bij allochtonen*, Antwerpen: Consortium Universiteit Antwerpen en Universiteit Hasselt, Steunpunt gelijke kansen.

² Janssens, A. (2004), *Gezondheid en allochtonen: wie is er vreemd voor wie?* In: Timmerman, C., Lodewyckx, I., Vanheule, D. en Wets, J., *Wanneer wordt vreemd vreemd? De vreemde in beeldvorming, registratie en beleid*. Leuven: Acco.

Grafiek 6 Aandeel niet-Belgen (volgens huidige nationaliteit) per centrumstad

Bron: FOD Economie, Afdeling Dienst Statistiek en Economische Informatie, 2016
Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

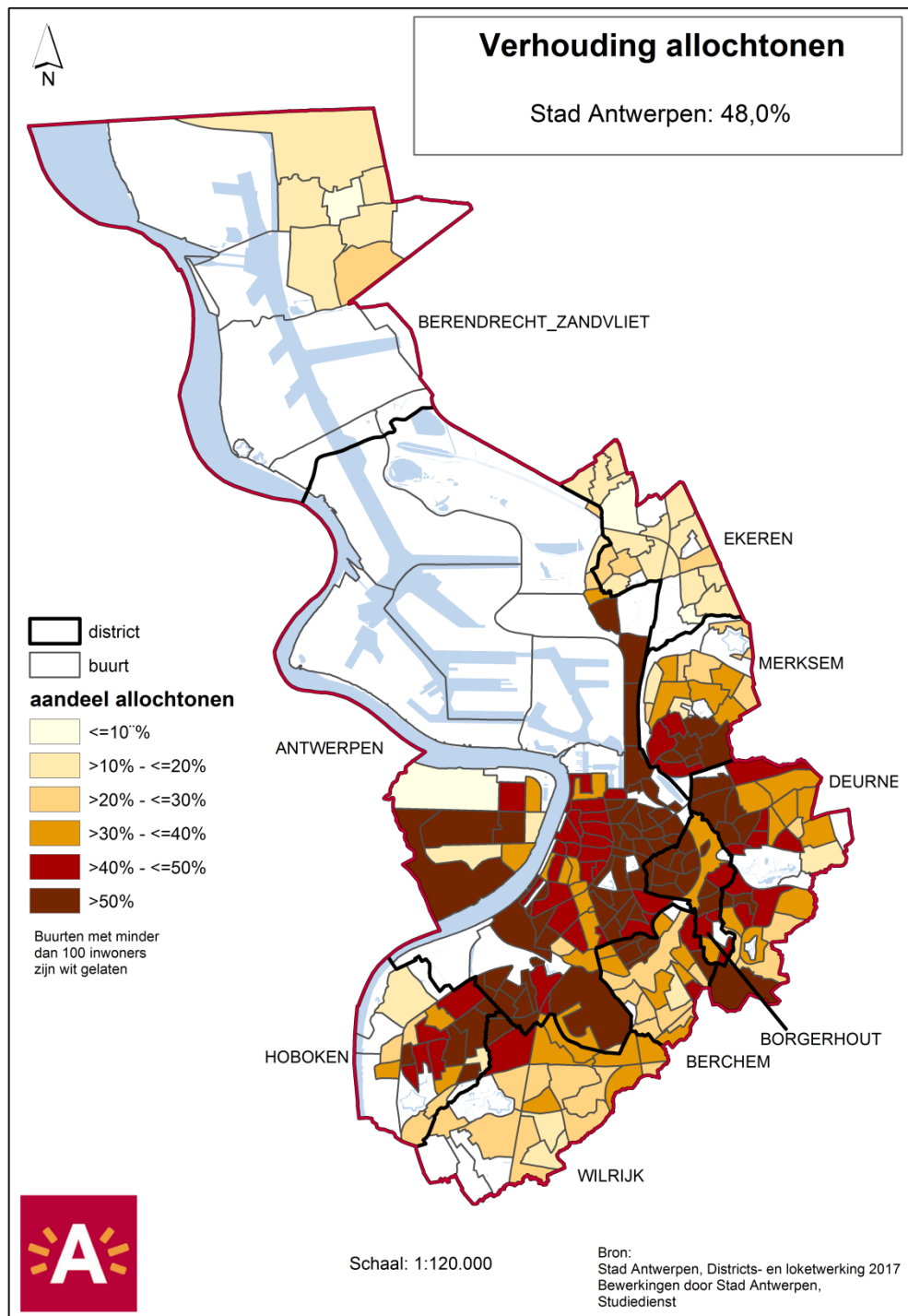
Tabel 1 Verdeling Antwerpenaren volgens etniciteit (herkomst ouders meegerekend)

Herkomst	aantal inwoners	aandeel
Totaal	521.946	100,0%
autochtoon	271.299	52,0%
allochtoon	250.647	48,0%
EU	72.548	13,9%
niet EU	178.099	34,1%
Marokko	66.132	12,7%
Turkije	21.484	4,1%
rest Afrika	35.291	6,8%
rest Azië	23.977	4,6%
Amerika en Oceanië	9.100	1,7%
aantal vluchtelingen	1.489	0,3%

Bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking 2017
Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

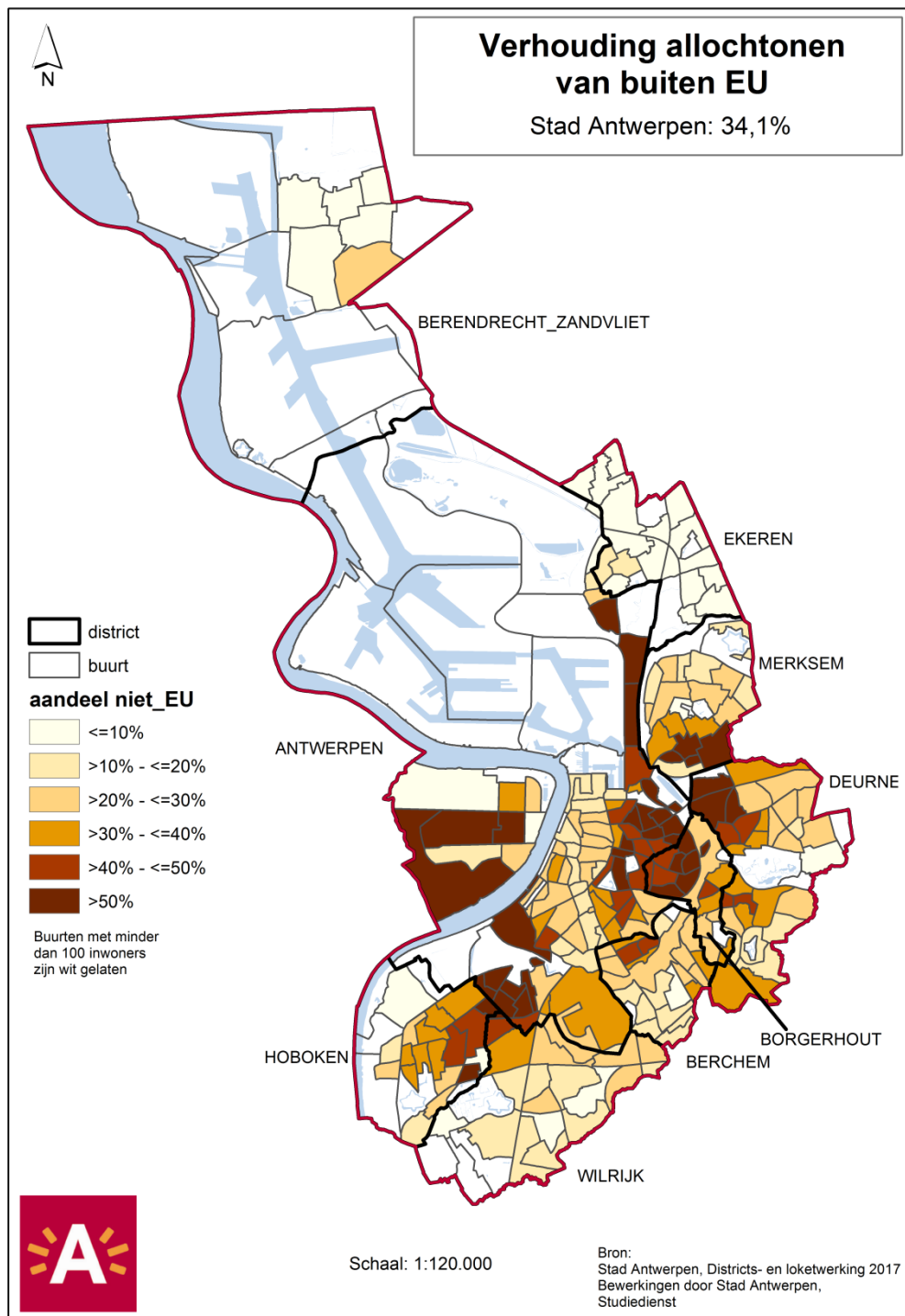

Figuur 3 Verhouding allochtonen in stad Antwerpen

Figuur 4 Verhouding allochtonen van buiten de EU in stad Antwerpen

2.2.3 Huishoudenstructuur

In tegenstelling tot het aantal inwoners neemt het aantal huishoudens de laatste jaren af. Anno 2017 zijn er 239.813 gezinnen. Gemiddeld genomen worden de gezinnen groter: tussen 2000 en 2017 neemt de gemiddelde gezinsgrootte toe van 2,03 naar 2,18 personen per gezin. Nochtans tellen we maar liefst meer dan 4 alleenstaanden op 10 gezinnen. In vergelijking met Vlaanderen kent Antwerpen **een grote concentratie alleenstaanden**.

Naast alleenstaanden, zien we dat 8,7% van de gezinnen bestaat uit **éénoudergezinnen**. Dit is een groep die vaker dan andere te kampen heeft met sociale achterstelling. Koppels met inwonende kinderen maken ongeveer 23,6% uit van het totaal aantal huishoudens.

Tabel 2 Verdeling huishoudens volgens gezinstypologie in stad Antwerpen

Huishoudtype	aantal huishoudens	aandeel
alleenstaanden	99.986	41,7%
eenoudergezinnen	20.916	8,7%
gehuwde koppels zonder inwonende kinderen	34.505	14,4%
gehuwde koppels met inwonende kinderen	43.008	17,9%
ongehuwde koppels zonder inwonende kinderen	15.100	6,3%
ongehuwde koppels met inwonende kinderen	13.615	5,7%
ander huishoudtype	4.905	2,0%
inwoners in een collectief huishouden	7.778	3,2%
totaal huishoudens	239.813	100,0%

Bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking 2017

Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

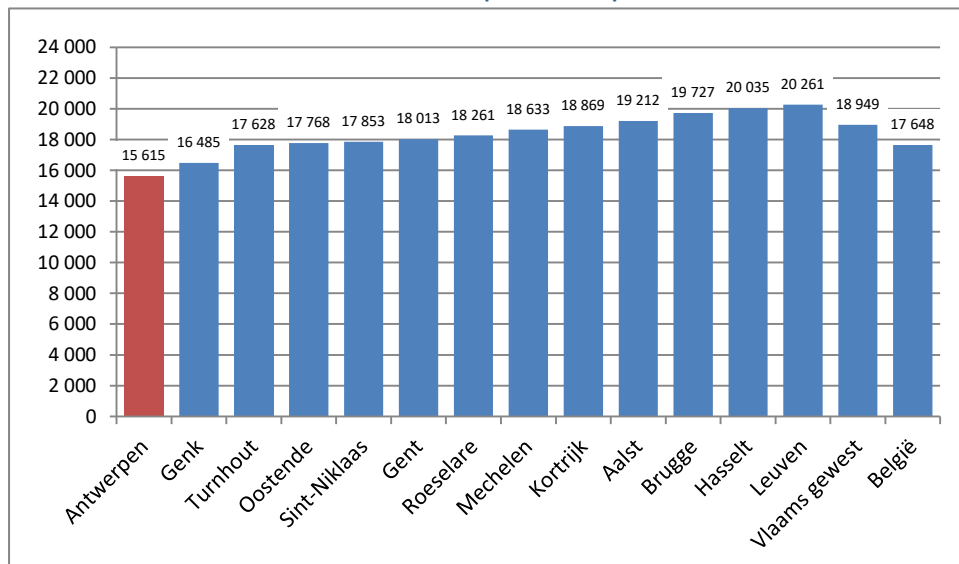
2.3 Socio-economische positie

In het kader van gezondheid is het ook nodig een korte schets te geven van de **socio-economische situatie** van de Antwerpenaren. Zoals hierboven reeds aangestipt staat ook de socio-economische situatie vaak in verband met de gezondheidstoestand en het gebruik van gezondheidszorg. Zo blijkt uit onderzoek op Vlaams niveau dat mensen die socio-economisch lager op de ladder staan, meer kans hebben op vroegtijdige sterfte en meer te kampen hebben met fysieke en psychische problemen³. Er bestaat ook een verband tussen de socio-economische positie en leefstijlen. Zo houden mensen met een laag inkomen er vaker een ongezonde levensstijl op na (overgewicht, rookgedrag, te weinig beweging). Er is tevens een verschil in gebruik van gezondheidszorg. Mensen met een lagere socio-economische positie maken bijvoorbeeld minder gebruik van preventieve gezondheidszorg. Ook wijzen de nationale gezondheidsenquêtes uit dat ze meer beroep doen op de spoedafdelingen van ziekenhuizen. Tot slot ervaren mensen die in armoede leven of die te kampen hebben met werkloosheid financiële drempels om tijdig gezondheidszorg te gebruiken: ze stellen in meerdere mate de gezondheidszorg uit, ervaren de persoonlijke bijdragen als te hoog, enz... We zullen nagaan of een aantal van de hierboven geschetste trends ook blijken uit de resultaten van de Antwerpse gezondheidsenquête van 2016 (zie volgende hoofdstukken).

2.3.1 Inkomen

In vergelijking met Vlaanderen en een aantal andere Vlaamse centrumsteden kent Antwerpen een **relatief laag gemiddeld inkomen**. Dit gemiddeld inkomen is de laatste jaren gestegen, wanneer we geen rekening houden met de inflatie. Maar uit grafiek 8 blijkt duidelijk dat die stijging over de afgelopen 10 jaar relatief het kleinste is in vergelijking met de andere Vlaamse centrumsteden.

Grafiek 7 Gemiddeld netto belastbaar inkomen per inwoner per centrumstad

Bron: FOD Economie, 2014

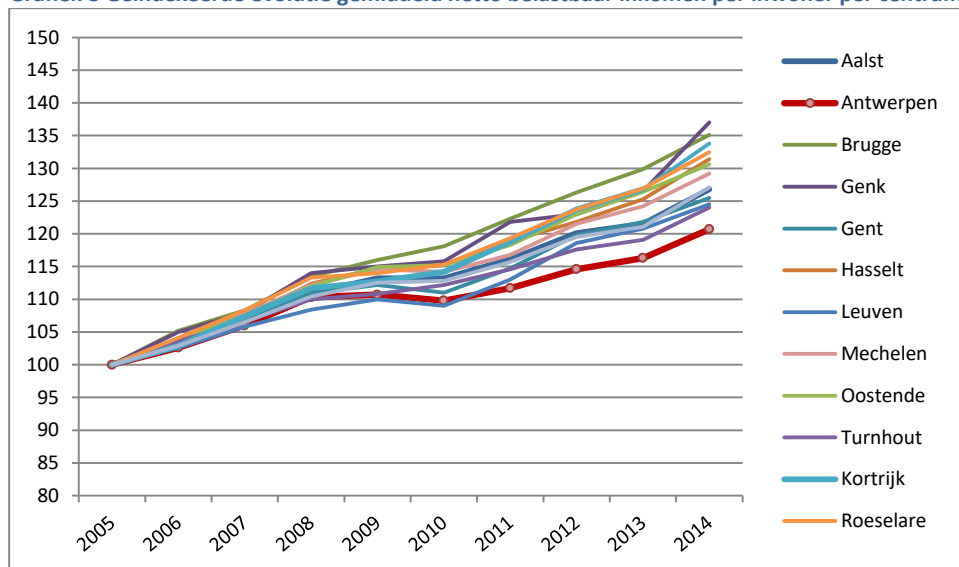
Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

³ Levecque, K. en De Boyser, K. (2006), *Arm en ziek, rijk en gezond? Overheidsantwoorden in de voorbije vijftien jaar* in: Vranken, J., De Boyser, K. en Dierckx, D., *Armoede en sociale uitsluiting jaarboek 2006*. Leuven: Acco

De Boyser, K. (2007), *Armoede, sociale ongelijkheid en gezondheid in cijfers*, in: Vranken, J., Campaert, G., De Boyser, K. en Dierckx, D., *Armoede en sociale uitsluiting jaarboek 2007*. Leuven: Acco

Grafiek 8 Geïndexeerde evolutie gemiddeld netto belastbaar inkomen per inwoner per centrumstad

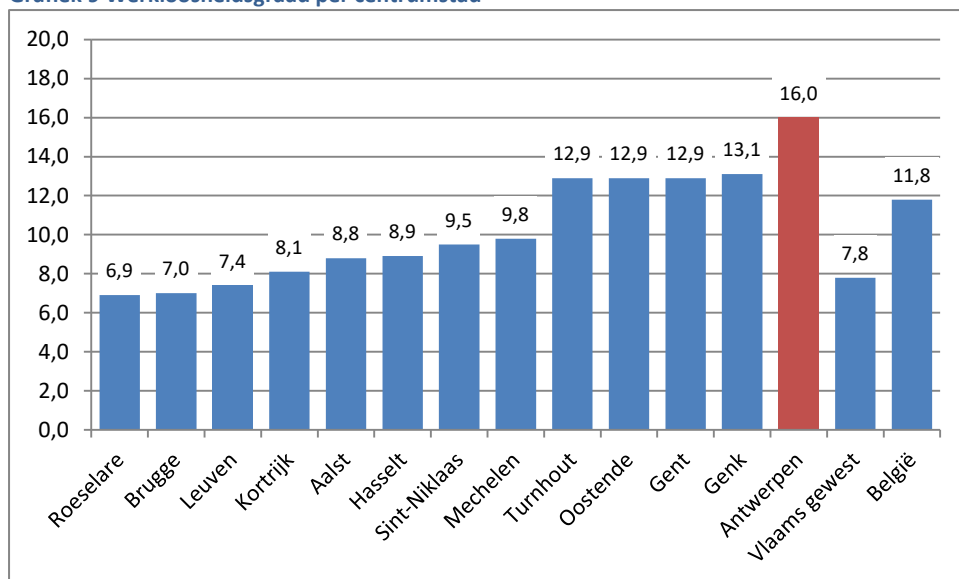
Bron: FOD Economie, 2014

Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

2.3.2 Arbeidsmarkt

We bekijken kort ook de situatie op de arbeidsmarkt, omdat dit domein een belangrijke rol speelt in de socio-economische positie die men bekleedt. Een preciaire situatie op de arbeidsmarkt verhoogt het risico op armoede. De werkloosheid ligt in Antwerpen dubbel zo hoog dan in Vlaanderen. Van de totale beroepsbevolking is 16% werkloos tegenover 7,8% in Vlaanderen. Verschillende steden scoren hier ook hoger dan Vlaanderen, maar Antwerpen is in onderstaande tabel de slechtste leerling van de klas.

Grafiek 9 Werkloosheidsgraad per centrumstad

Bron: Steunpunt WSE, 2014

Bewerkingen door Stad Antwerpen, Studiedienst

2.3.3 Kansarmoede-index

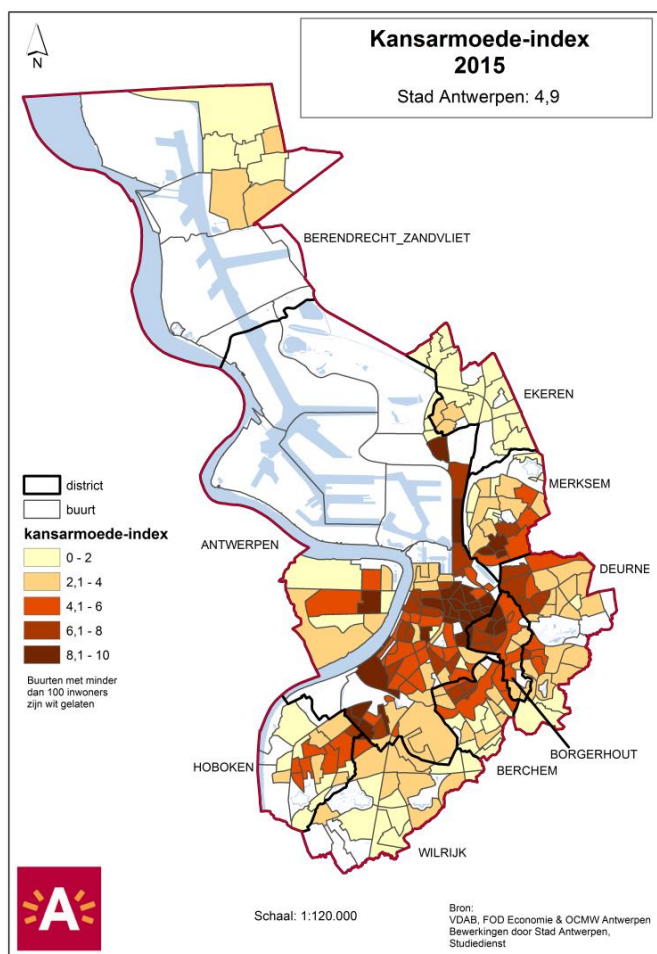
Tot slot heeft de Studiedienst ook een index ontwikkeld die toelaat het kansarmoedeniveau van de verschillende buurten te meten. Het is een schaal die een waarde kan behalen van 0 tot 10, waarbij 0 staat voor geen kansarmoede en waarbij 10 staat voor een zeer hoge graad van kansarmoede.

Deze zogenaamde kansarmoede-index bestaat uit de volgende indicatoren:

- Aandeel langdurig niet-werkende werkzoekenden in de bevolking op beroepsactieve leeftijd
- Aandeel OCMW-steuntrekkers in de bevolking op beroepsactieve leeftijd
- Aandeel belastingplichtigen met een netto belastbaar inkomen lager dan 10.000 euro (geïndexeerd)

Let wel, het geeft geen beeld van het absoluut aantal mensen dat in kansarmoede leeft. De **kansarmste buurten** liggen in **Antwerpen Noord, Borgerhout Intra Muros, in de buurt van het centraal station en stadspark, Oud Merksem en de sociale huisvestingswijken Kiel, Luchtbal en Linkeroever**. De randdistricten scoren lager dan deze gebieden.

Figuur 5 Kansarmoede index stad Antwerpen

Lijst van tabellen

Tabel 1 Verdeling Antwerpenaren volgens etniciteit (herkomst ouders meegerekend)	10
Tabel 2 Verdeling huishoudens volgens gezinstypologie in stad Antwerpen	13

Lijst van grafieken

Grafiek 1 Evolutie aantal inwoners 2000-2014 in stad Antwerpen	3
Grafiek 2 Leeftijdspiramide stad Antwerpen	5
Grafiek 3 Leeftijdspiramide Vlaams Gewest	5
Grafiek 4 Evolutie leeftijdsgroepen stad Antwerpen	6
Grafiek 5 Index evolutie 60-tot 79-jarigen en 80+'ers stad Antwerpen	6
Grafiek 6 Aandeel niet-Belgen (volgens huidige nationaliteit) per centrumstad	10
Grafiek 7 Gemiddeld netto belastbaar inkomen per inwoner per centrumstad	14
Grafiek 8 Geïndexeerde evolutie gemiddeld netto belastbaar inkomen per inwoner per centrumstad	15
Grafiek 10 Werkloosheidsgraad per centrumstad	15

Lijst van figuren

Figuur 1 Verhouding 0 t.e.m. 19-jarigen in stad Antwerpen	7
Figuur 2 Verhouding 60-plussers in stad Antwerpen	8
Figuur 3 Verhouding allochtonen in stad Antwerpen	11
Figuur 4 Verhouding allochtonen van buiten de EU in stad Antwerpen	11
Figuur 5 Kansarmoede index stad Antwerpen	16